

2015

“ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА”

Хүүхдийн шударга байдлын
түвшин

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Улаанбаатар 2015

АГУУЛГА

Хүснэгтийн жагсаалт.....	2
Зургийн жагсаалт	2
БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ТООЦООЛОЛ.....	3
1. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО	3
2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ.....	3
3. ТҮҮВРИЙН ДИЗАЙН	4
4. СУДАЛГААНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	5
БҮЛЭГ 2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	6
1. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН ХҮҮХДҮҮДИЙН БҮТЭЦ	6
2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН	7
3. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН, ДЭД ҮЗҮҮЛЭЛТЭЭР	11
4. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛС	11
5. ХҮҮХДҮҮДИЙН ОЙЛГОЛТ, ҮЗЭЛ БОДОЛ.....	16
ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	22-23

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт	3
Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт.....	4
Хүснэгт 3. Судалгааны түүврийн хэмжээ аймгаар.....	4
Хүснэгт 4. Судалгааны түүврийн хэмжээ дүүргээр.....	5
Хүснэгт 5. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр	7
Хүснэгт 6. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр, аймгаар	8
Хүснэгт 7. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр, дүүргээр	9
Хүснэгт 8. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр	10
Хүснэгт 9. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн асуултад хариулсан байдал, хувиар ..	19

Зургийн жагсаалт

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, дүнд эзлэх хувиар	6
Зураг 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн анги, дүнд эзлэх хувиар	6
Зураг 3. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдийн дүнд эзлэх хувь, аймаг, нийслэлээр	6
Зураг 4. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, оноор.....	7
Зураг 5. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, ангиар.....	9
Зураг 6. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүйсээр.....	10
Зураг 7. Шударга байх талаар эцэг, эхтэйгээ ярилцдаг эсэх, хүйсээр	11
Зураг 8. Шударга бус зүйлийн эсрэг эцэг, эхийн гаргаж буй үйлдлээр.....	12
Зураг 9. Найз нь шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг эсэх, хүйсээр.....	13
Зураг 10. Шударга хандсаных нь төлөө сайшаагдаж байсан эсэхээр	13
Зураг 11. Шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиогддог эсэхээр.....	14
Зураг 12. Багш нарын зүгээс шударга бус үйлдэл гаргаж, хүүхдүүдтэй зохисгүй харилцсан тохиолдолд хэнд хандах вэ?	14
Зураг 13. Шударга ёсны талаарх мэдээллийг хаанаас авдаг вэ?, хувиар	15
Зураг 14. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүүхдүүдийн мэдээлэл хүлээн авч буй эх үүсвэрээс хамаарч буй байдал.....	15
Зураг 15. Шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлэх нь зөв үү?	15
Зураг 16. “Баян байх”, эсхүл “шударга байх”-ын алийг нь илүүд үзэх вэ?.....	16
Зураг 17. Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинонд хурдан орохыг хичээх үү?	16
Зураг 18. Гэрийн даалгавраа хийхдээ, интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт авч ашиглах нь зөв үү?.....	16
Зураг 19. Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга гэдэгтэй санал нийлэх үү?..	17
Зураг 20. Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэх ёстой гэдэгтэй санал нийлэх үү?	17
Зураг 21. Найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь зөв үү?	17
Зураг 22. Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэх нь зөв үү?.....	18
Зураг 23. Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болох уу?	18
Зураг 24. Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл мөн үү?	18
Зураг 25. Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг, эх, дотнын хүндээ мэдэгдэх үү?	19
Зураг 26. Танай гэр бүлийн хэн нэгэн албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь зөв үү?	19
Зураг 27. Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь зөв үү?	19

БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг “Транспрэнси Интернэшнл Солонгос” байгууллагаас боловсруулсан арга зүйн дагуу анх 2008 онд Энэтхэг, Солонгос, Бангладеш, Монгол зэрэг оронд зохион байгуулж байсан билээ. Үүнээс хойш уг арга зүйн дагуу манай улс 2010, 2012, 2013, 2014 онуудад уг судалгааг зохион байгуулсан ба энэ удаа Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг 6 дахь удаагаа зохион байгуулаад байна.

1. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Энэхүү судалгааны зорилго нь Монгол Улсын ирээдүй болсон хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин буюу түүний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдал ямар түвшинд байгааг тодорхойлох, цаашид тэдгээрийг шударга иргэн болгон хүмүүжүүлж, төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын чиглэлийг тогтоох явдал юм.

2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгаагаар тэдгээрийн шударга байдлын түвшнийг тодорхойлдог бөгөөд цуглуулсан мэдээлэлд үндэслэн жил бүр шударга байдлын түвшинг гаргаж байна.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг доор дурдсан 12 асуултын агуулгатай тухайн хүүхэд санал нийлж байгаа эсэхийг нь тодруулж, хариулт бүрийг 1-5 оноогоор үнэлэн, үнэлгээний арифметик дунджаар хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон түүний дэд үзүүлэлтийг тооцсон болно.

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт

Асуултын дугаар	Асуулт
1.	Найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.
2.	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.
3.	Гэрийн даалгавраа хийхдээ интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.
4.	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.
5.	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.
6.	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.
7.	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсч болно.
8.	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.
9.	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.
10.	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.
11.	Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.
12.	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдлын үзүүлэлтийг тооцохдоо дээр дурдсан асуултуудын дагуу дэд үзүүлэлтийн дунджийг тооцсон болно. Дэд үзүүлэлт тооцоход ашигласан асуултыг дараахь хүснэгтээс харна уу.

Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт, асуултын дугаараар

	Ёс зүй, ёс суртахуун	Зөв төлөвшилт	Хууль сахих	Авлигыг үл тэвчих
Танин мэдэхүйн	3	4	1	2
Нөлөөллийн	6	5	7	8
Зан үйлийн	9	11	10	12

3. ТҮҮВРИЙН ДИЗАЙН

Хүүхдийн шударга байдлын өмнөх 4 удаагийн судалгааг аймаг, дүүргээс сонгож, зохион байгуулдаг байсан бол энэ удаагийн судалгааг “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан цахим хэлбэрээр, 21 аймаг, 9 дүүргийн 7-11 дүгээр ангийн 1929 сурагчдыг санамсаргүй байдлаар сонгон, бэлтгэсэн асуулгыг бөглүүлж, судалгааг илүү өргөн хүрээнд зохион байгууллаа. Судалгаанд нийслэлээс 1377 сурагч, орон нутгаас 552 сурагч тус тус хамрагдлаа.

Хүснэгт 3. Судалгаанд хамрагдсан нэгжийн тоо , аймгаар.

Д/д	Аймгийн нэрс	7-11 дүгээр ангийн нийт суралцагчдын тоо	Түүврийн хэмжээ
1.	Архангай	6795	67
2.	Баян-Өлгий	8531	85
3.	Баянхонгор	5894	58
4.	Булган	3411	34
5.	Говь-Алтай	4287	42
6.	Говьсүмбэр	1137	11
7.	Дархан-Уул	6728	67
8.	Дорноговь	4052	40
9.	Дорнод	4899	48
10.	Дундговь	2827	28
11.	Завхан	4573	45
12.	Орхон	6540	65
13.	Өвөрхангай	7938	79
14.	Өмнөговь	4033	40
15.	Сүхбаатар	3749	37
16.	Сэлэнгэ	6703	67
17.	Төв	4922	49
18.	Увс	6474	64
19.	Ховд	7098	70
20.	Хөвсгөл	9529	95
21.	Хэнтий	5025	50
	Дүн	115.145	1141

*Эх сурвалж: Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, 2015 он

Хүснэгт 4. Судалгааны түүврийн хэмжээ, дүүргээр.

Д/д	Дүүргийн нэрс	7-11 дүгээр ангийн нийт суралцагчдын тоо	Түүврийн хэмжээ
1.	Багануур	2046	20
2.	Багахангай	286	3
3.	Баянгол	11720	117
4.	Баянзүрх	16322	163
5.	Налайх	2004	20
6.	Сонгинохайрхан	13169	131
7.	Сүхбаатар	12310	123
8.	Хан-Уул	5225	52
9.	Чингэлтэй	8528	85
	Дүн	71260	714

*Эх сурвалж: Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, 2015 он

4. СУДАЛГААНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Судалгааны мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах ажлыг Хүүхдийн төлөө үндэсний газартай хамтран 21 аймаг, 9 дүүргийн Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн газар, хэлтэс, төвүүдээр дамжуулан 2015 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдрөөс 2016 оны 02 дугаар сарын 03-ны өдрийн хооронд зохион байгуулж, судалгааны тооцоолол болон тайланг боловсруулав.

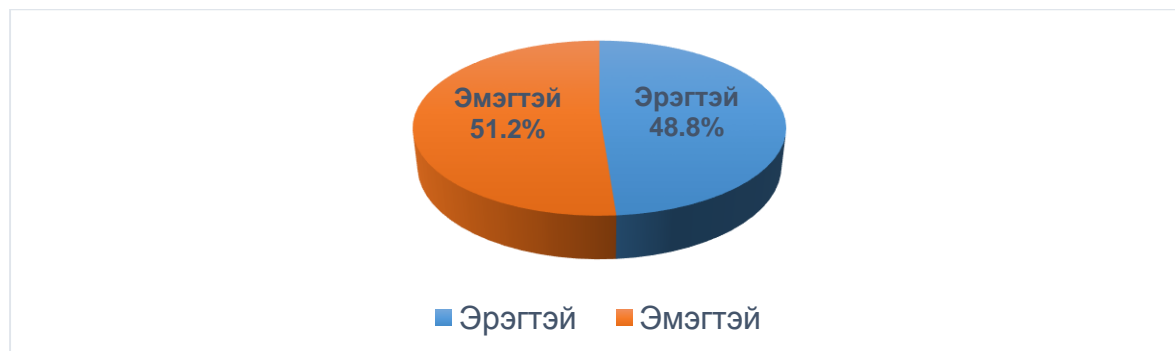
UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

БҮЛЭГ 2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

1. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН ХҮҮХДҮҮДИЙН БҮТЭЦ

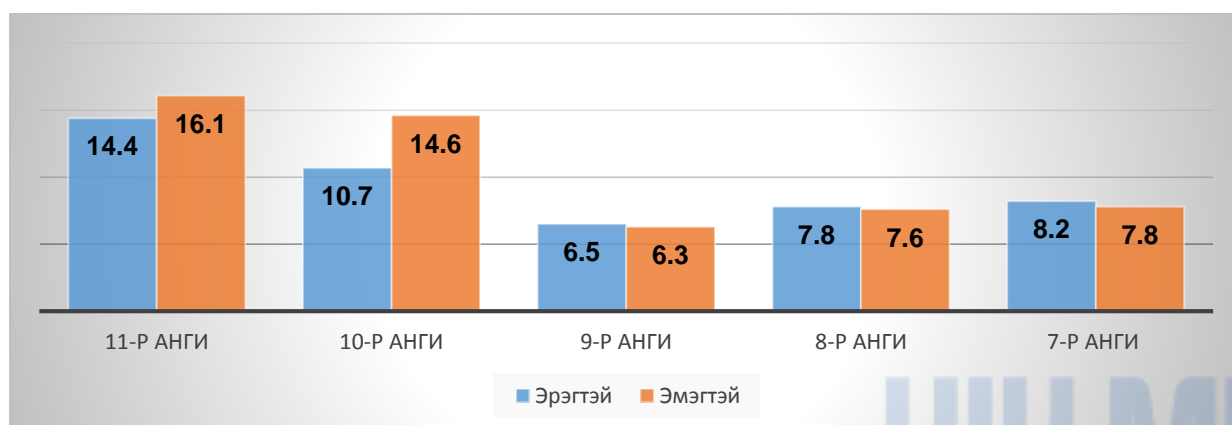
“Хүүхдийн шударга байдал-2015” судалгаанд хамрагдсан 1929 сурагчдын 48.8% нь эрэгтэй, 51.2% нь эмэгтэй байлаа (Зураг 1).

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс

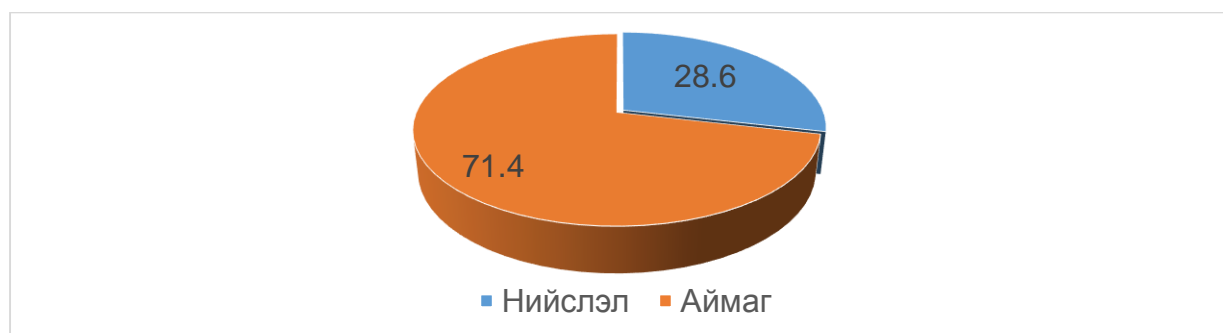
Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг суралцаж буй ангиар нь авч үзвэл 7 дугаар ангийн сурагч 16%, 8 дугаар ангийн сурагч 15.4%, 9 дүгээр ангийн сурагч 12.8%, 10 дугаар ангийн сурагч 25.3%, 11 дүгээр ангийн сурагч 30.5% нь байлаа (Зураг 2).

Зураг 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, анги, дүнд эзлэх хувиар

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын аймаг, нийслэлээр авч үзвэл 71.4 хувь нь 21 аймгаас, 28.6 хувь нь нийслэлийн 9 дүүргээс хамрагдсан байна (Зураг 3).

Зураг 3. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдийн дүнд эзлэх хувь, аймаг, нийслэлээр

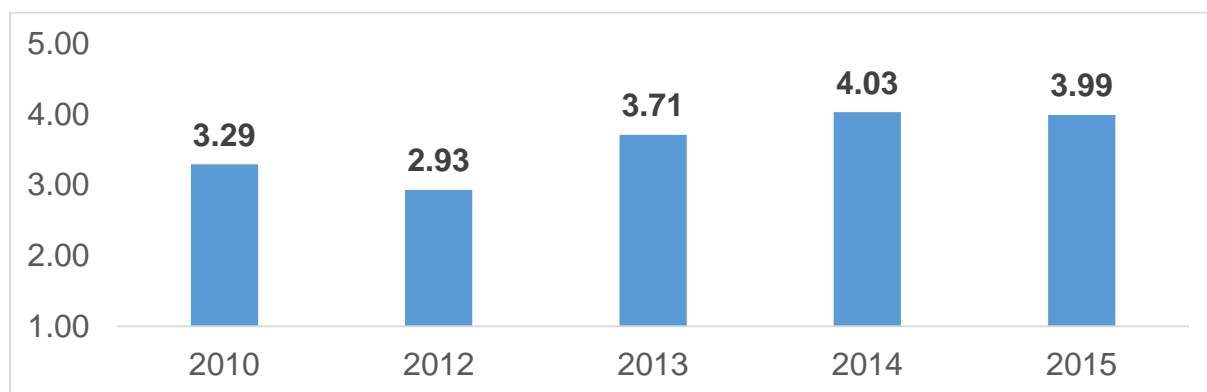
2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН

Судалгаагаар цуглуулсан мэдээлэлд үндэслэн Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг 4 дэд үзүүлэлт (түвшинг ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахиx, авлигыг үл тэвчих)-ийн хамт тооцон 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам “шударга бус”, 5-д ойртох тусам “шударга” гэж ойлгоно.

Энэ удаагийн судалгааг “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан цахим хэлбэрээр, 21 аймаг, 9 дүүргийн 7-11 дүгээр ангийн 1929 сурагчдыг хамруулан явуулсан тул судалгааны үр дүнг өмнөх 4 удаагийн судалгааны үр дүнтэй шууд харьцуулах боломжгүйг анхаарах нь зүйтэй.

2015 оны судалгаагаар хүүхдийн шударга байдлын түвшин **3.99** гэсэн дүнтэй гарлаа (Зураг 4).

Зураг 4. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин¹, оноор

Судалгааны үр дүнг ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт, зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт, хууль сахиx байдлын дэд үзүүлэлт, авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлтүүдийн дүнг доорх хүснэгтээр дэлгэрэнгүй гаргав (Хүснэгт 5).

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

¹ Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 1-д ойртох тусам шударга бус, харин 5-д ойртох тусам шударга гэж үзнэ.

Хүснэгт 5. Хүүхдийн шударга байдал 2015 судалгааны түвшин, дэд үзүүлэлтээр

Д / Д	Үзүүлэлт	Үнэлгээ				
		2010	2012	2013	2014	2015
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН		3.29	2.93	3.71	4.03	3.99
А. Ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт		3.03	2.73	3.80	4.07	4.08
Танин мэдэхүйн	Гэрийн даалгавраа хийхдээ интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.	3.20	2.72	3.66	3.94	3.94
Нөлөөллийн	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.	2.70	2.49	3.91	4.28	4.26
Зан үйлийн	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.	3.20	2.99	3.82	3.99	4.03
Б. Зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт		2.51	2.29	3.88	4.32	4.21
Танин мэдэхүй	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.	2.20	1.85	3.99	4.45	4.37
Нөлөөллийн	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.	2.20	1.94	4.08	4.48	4.38
Зан үйлийн	Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.	3.10	3.10	3.57	4.02	3.87
В. Хууль сахиу байдлын дэд үзүүлэлт		3.54	2.85	3.83	4.04	4.02
Танин мэдэхүй	Найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.	4.42	3.61	3.63	3.63	3.73
Нөлөөллийн	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсч болно.	3.40	2.96	4.02	4.10	4.09
Зан үйлийн	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.	2.80	1.98	3.83	4.38	4.24
Г. Авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлт		2.98	2.81	3.35	3.68	3.65
Танин мэдэхүйн	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.	2.70	2.34	3.69	4.15	4.17
Нөлөөллийн	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.	3.35	3.11	2.73	3.29	2.67
Зан үйлийн	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.	2.90	2.97	3.65	4.19	4.10

Энэ удаагийн судалгааг бүх аймаг, дүүргийг хамруулан зохион байгуулсан тул судалгааны үр дүнд үндэслэн хүүхдийн шударга байдлын түвшинг аймаг, дүүрэг тус бүрээр нь үнэлэв.

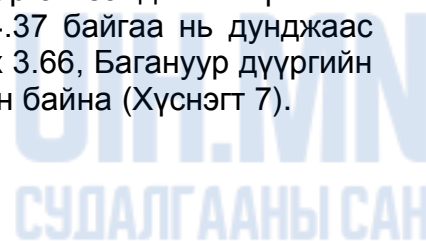
Судалгаанд хамрагдсан аймгуудаас Хүүхдийн шударга байдлын түвшний үзүүлэлтээр Хөвсгөл аймаг 4.36, Увс 4.29, Булган болон Дундговь 4.29, Баян-Өлгий 4.18, Сүхбаатар аймаг 4.13 байгаа нь дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байна.

Харин Говь-Алтай аймаг 3.36, Дорнод 3.38, Дархан-Уул 3.56, Сэлэнгэ аймгийн үзүүлэлт 3.57 гарч нь дунджаас доогуур түвшинд үнэлэгджээ. (Хүснэгт 6).

Хүснэгт 6. Хүүхдийн шударга байдал 2015 судалгааны түвшин, дэд үзүүлэлтээр, аймгаар

Д/д	Аймгууд	Ёс зүй	Зөв төлөвш илт	Хууль сахих	Авлигыг тэвчих	Танин мэдэхүй	Нөлөөлөл	Зан үйл	Түвшин
1	Архангай	4.07	4.23	4.10	3.64	4.10	3.81	4.12	4.01
2	Баян-Өлгий	4.53	4.30	4.06	3.84	4.16	4.02	4.38	4.18
3	Баянхонгор	4.21	4.26	3.94	3.69	4.14	3.94	4.00	4.03
4	Булган	4.27	4.26	4.49	4.00	4.46	4.07	4.24	4.26
5	Говь-Алтай	3.09	3.77	3.24	3.32	3.11	3.32	3.63	3.36
6	Говьсүмбэр	4.00	4.08	3.56	3.19	3.52	3.58	4.02	3.71
7	Дархан-Уул	3.12	4.02	3.67	3.43	3.48	3.46	3.74	3.56
8	Дорноговь	4.30	4.16	3.82	3.70	4.05	3.93	4.01	3.99
9	Дорнод	3.01	3.62	3.50	3.40	3.37	3.29	3.50	3.38
10	Дундговь	4.70	4.35	4.27	3.73	4.29	4.13	4.37	4.26
11	Завхан	3.91	4.17	4.17	3.58	4.09	3.81	3.96	3.96
12	Орхон	4.19	4.16	4.25	3.67	4.23	3.87	4.09	4.07
13	Өвөрхангай	3.35	4.12	3.76	3.40	3.70	3.56	3.70	3.65
14	Өмнөговь	3.29	4.09	3.86	3.40	3.82	3.43	3.73	3.66
15	Сүхбаатар	4.22	4.39	4.23	3.67	4.30	3.89	4.18	4.13
16	Сэлэнгэ	3.27	3.85	3.78	3.36	3.80	3.30	3.59	3.57
17	Төв	4.04	4.18	3.64	3.62	3.71	3.92	3.97	3.87
18	Увс	4.43	4.48	4.35	3.90	4.48	4.09	4.29	4.29
19	Ховд	4.22	4.44	4.10	3.58	4.21	4.06	3.99	4.08
20	Хөвсгөл	5.00	4.41	4.14	3.87	4.41	4.13	4.53	4.36
21	Хэнтий	4.08	4.29	3.97	3.67	3.96	3.91	4.15	4.00

Нийслэлийн 9 дүүргийн хувьд хүүхдийн шударга байдлын түвшний үзүүлэлтээр Сүхбаатар 4.53, Чингэлтэй 4.42, Баянгол 4.37 байгаа нь дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байгаа бол Баянзүрх 3.58, Налайх 3.66, Багануур дүүргийн үзүүлэлт 3.77 буюу дунджаас доогуур түвшинд үнэлэгдсэн байна (Хүснэгт 7).

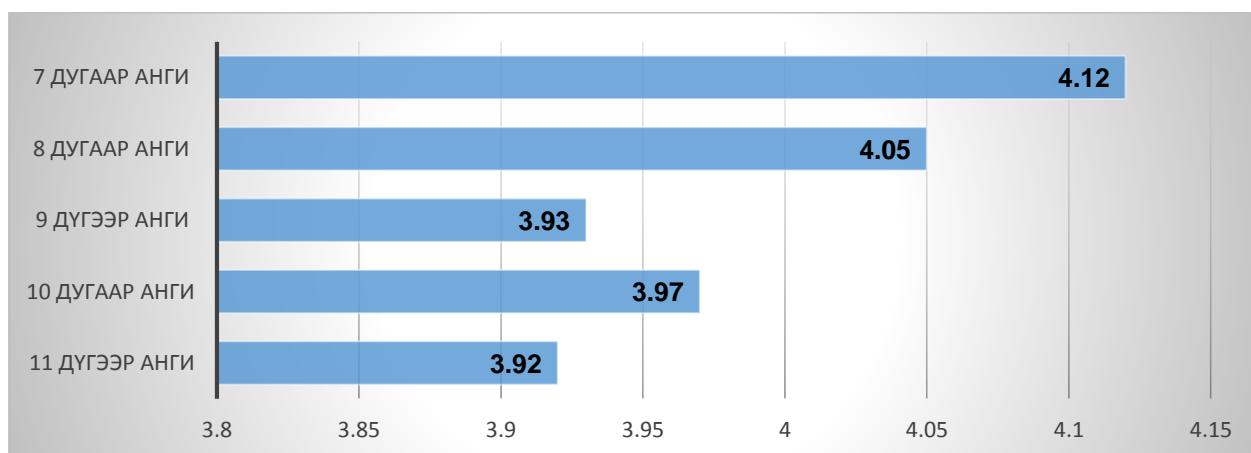

Хүснэгт 7. Хүүхдийн шударга байдал 2015 судалгааны түвшин, дэд үзүүлэлтээр, дүүргээр

д/д	Дүүргүүд	Ёс зүй	Зөв төлөвшилт	Хууль сахих	Авлигыг тэвчих	Танин мэдэхүй	Нөлөөл өл	Зан үйл	Түвшин
1	Багануур	3.89	3.74	3.92	3.52	3.92	3.67	3.72	3.77
2	Багахангай	4.00	4.17	3.83	3.61	3.75	4.04	3.92	3.90
3	Баянгол	4.67	4.51	4.35	3.94	4.47	4.22	4.41	4.37
4	Баянзүрх	3.32	3.96	3.65	3.39	3.51	3.51	3.71	3.58
5	Налайх	3.71	4.11	3.35	3.45	3.26	3.85	3.85	3.66
6	Сонгинохайрхан	4.45	4.43	4.08	3.80	4.29	4.06	4.22	4.19
7	Сүхбаатар	4.93	4.36	4.90	3.92	4.94	4.22	4.43	4.53
8	Хан-Уул	4.24	4.26	4.06	3.69	4.08	3.91	4.20	4.06
9	Чингэлтэй	4.99	4.28	4.60	3.81	4.62	4.17	4.47	4.42

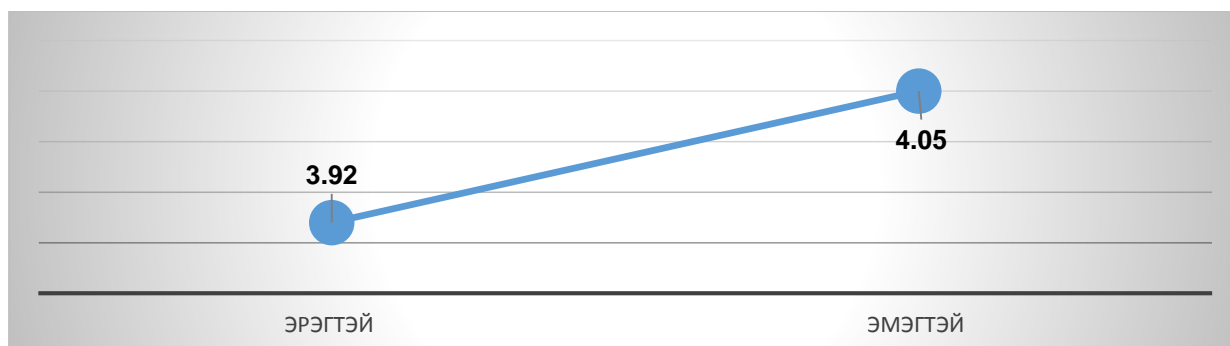
Хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшинг суралцаж буй ангиар нь авч үзвэл 7 дугаар ангийн сурагчдынх 4.12, 8 дугаар ангийн сурагчдынх 4.05 буюу дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байна. Харин 9 дүгээр ангийн сурагчдын шударга байдлын түвшин 3.93, 10 ангийн сурагчдынх 3.97, 11 дүгээр ангийн сурагчдынх 3.92 гарсан байгаа нь дундаж үзүүлэлт болж байна (Зураг 5).

Зураг 5. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, суралцаж буй ангиар

Хүүхдийн шударга байдлын түвшин эрэгтэй, эмэгтэй хүүхдүүдийн хувьд харилцан адилгүй гарч байгаа нь жил бүрийн судалгааны дүнгээс харагддаг. Энэ удаагийн судалгааны дүнгээс харахад эмэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин 4.05, эрэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин 3.92 байгаа ба эмэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин эрэгтэй хүүхдийнхээс 0.13 пунктээр илүү байна (Зураг 6).

Зураг 6. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүйсээр

3. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН, ДЭД ҮЗҮҮЛЭЛТЭЭР

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих, авлигыг үл тэвчих гэсэн 4 бүлэг дэд үзүүлэлт тус бүрийн хүрээнд үнэлгээг авч үзэхэд ёс зүй, ёс суртахууны дундаж үнэлгээ нь 4.08, зөв төлөвшилтийн дундаж үнэлгээ нь 4.21, хууль сахих байдлын дундаж 4.02, авлигыг үл тэвчих байдлын дундаж үнэлгээ 3.65 байна (Хүснэгт 8).

Хүснэгт 8. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр

	2010	2012	2013	2014	2015
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН	3.29	2.93	3.71	4.03	3.99
Ёс зүй, ёс суртахуун	3.03	2.73	3.80	4.07	4.08
Зөв төлөвшилт	2.51	2.29	3.88	4.32	4.21
Хууль сахих	3.54	2.85	3.83	4.04	4.02
Авлигыг үл тэвчих	2.98	2.81	3.35	3.68	3.65

4. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

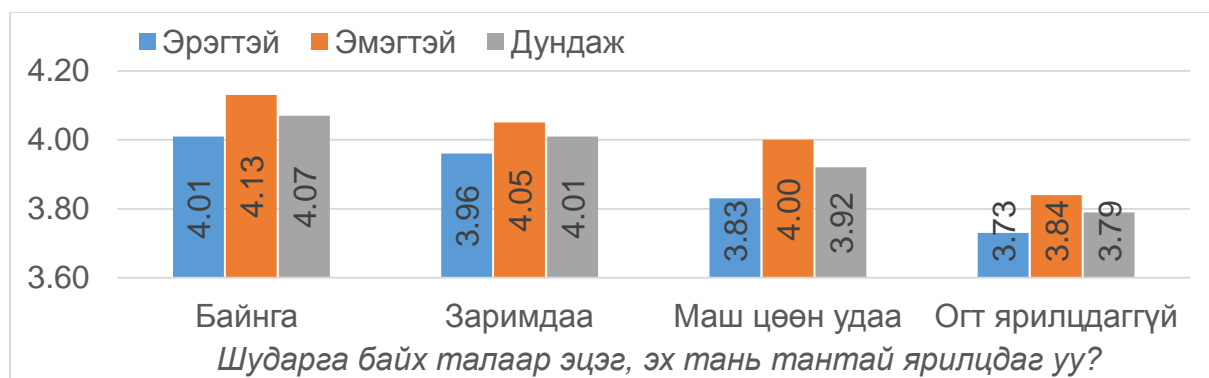
Хүүхдийн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль, дүрэм сахин дээдлэх болон авлигыг үл тэвчих байдал нь тэдгээртэй ойр байдаг, тойрон хүрээлж буй эцэг, эх, найз нөхдийн нөлөөлөл болон сургуулийн орчин зэрэг мэдээллийг хүлээн авч байгаа сувгаас шууд хамааралтай байдлыг харгалзан энэ нь хүүхдийн шударга байдлын түвшинд хэрхэн нөлөөлж байгаад шинжилгээ хийхэд:

Эцэг, эх:

Энэхүү судалгаагаар хүүхэд шударга байж, зөв зүйл хийхэд ямар шалтгаан, хүчин зүйл нөлөөлж байгааг тодорхойлохыг зорилго болгодог. Хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлөх хамгийн чухал хүчин зүйл бол эцэг, эхийн нөлөөлөл. Судалгааны асуулгад багтсан эцэг эхийн нөлөөлөлд чиглэсэн “Шударга байх талаар эцэг, эх тань тантай ярилцдаг уу?” гэсэн асуултыг сурагчдаас асуухад судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 27.1% нь “байнга”, 41.1% нь “заримдаа”, 24.9% нь “маш цөөн удаа”, 6.9% нь “огт ярилцдаггүй” гэж хариулсан байна.

Эндээс харахад шударга байх талаар эцэг эхтэйгээ “байнга”, “заримдаа” ярилцдаг гэж хариулсан сурагчдын шударга байдлын түвшин 4.05-4.13 буюу дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байна. Харин шударга байх талаар эцэг эхтэйгээ “маш цөөн удаа ярилцдаг” эсхүл “огт ярилцдаггүй” сурагчдын шударга байдлын түвшин 3.84-4.00 байна (Зураг 7).

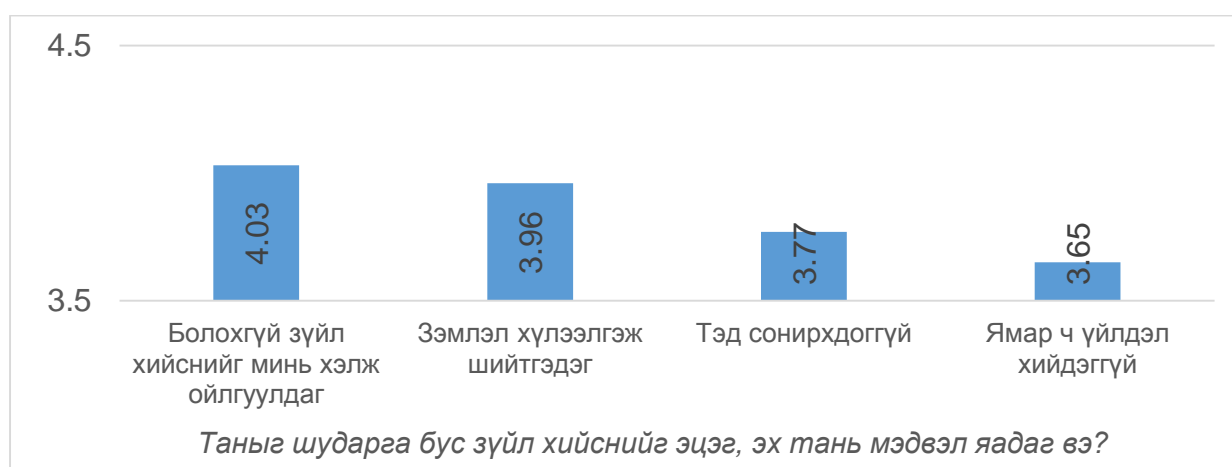
Зураг 7. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга байх талаар эцэг, эхтэйгээ ярилцдаг эсэх, хүйсээр

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн арвандолдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Үр хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх нь” иргэн бүрийн журамт үүрэг гэж заасан байдаг. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “Таныг шударга бус зүйл хийснийг эцэг, эх тань мэдвэл яадаг вэ?” гэж асуухад нийт хүүхдүүдийн 67.6% нь “болохгүй зүйл хийснийг минь хэлж ойлгуулдаг” гэж хариулсан бол 24.1% нь “зэмлэл хүлээлгэж шийтгэдэг”, 4.7 хувь нь “тэд энэ талаар сонирхдоггүй”, 3.6 хувь нь “ямар ч үйлдэл хийдэггүй” гэж тус тус хариулсан байна. Энэ асуултын эерэг хариулт болох “болохгүй зүйл хийснийг минь хэлж ойлгуулдаг” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.03 байгаа нь “ямар ч үйлдэл хийдэггүй” гэж хариулсан хүүхдийнхээс 0.38 пунктээр илүү байна.

Харин “зэмлэл хүлээлгэж шийтгэдэг” гэж хариулсан сурагчдын шударга байдлын түвшин 3.96, “тэд энэ талаар сонирхдоггүй” гэж хариулсан сурагчдын шударга байдлын түвшин 3.77 байна (Зураг 8).

Зураг 8. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга бус зүйлийн эсрэг эцэг, эхийн гаргаж буй үйлдлээр

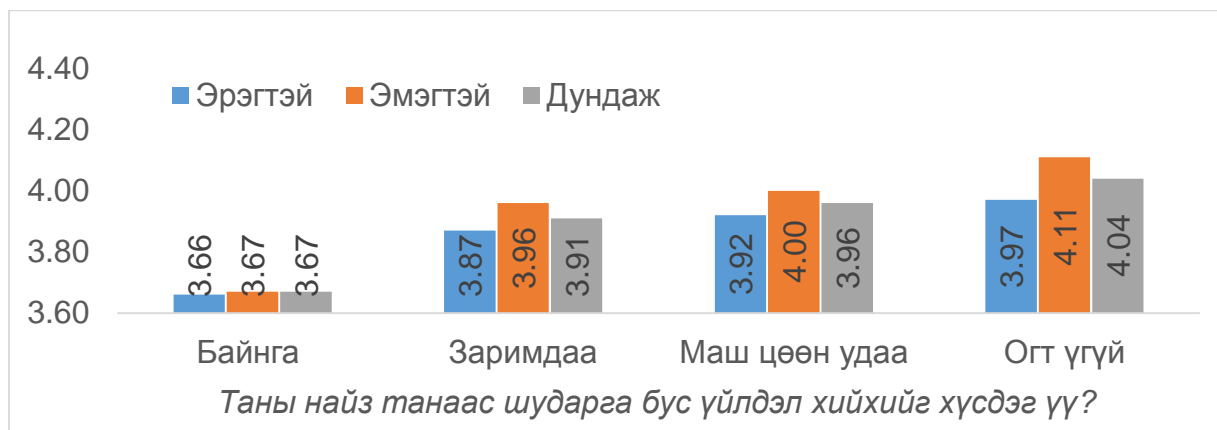

Найз, нөхөд бусад хүмүүс:

Хүүхдүүдийн хувьд шударга байх, эсхүл зөв төлөвшихөд эцэг, эхээс гадна найз, нөхдийн хүрээ чухал нөлөө үзүүлж байна. Энэ удаагийн судалгаагаар хүүхдүүдээс “Таны найз танаас шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг үү?” гэж асуухад судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 2.9% нь “байнга”, 15.6% нь “заримдаа”, 28.9% нь “маш цөөн удаа”, 52.6% нь “огт үгүй” гэж хариулсан байна.

Найз нөхдийн зүгээс шударга бус үйлдэл хийх нөлөөнд орж байсан эсэхэд “огт үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.11 байгаа бол харин “маш цөөн удаа”, “заримдаа”, эсхүл “байнга” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.67-4.00 байна (Зураг 9).

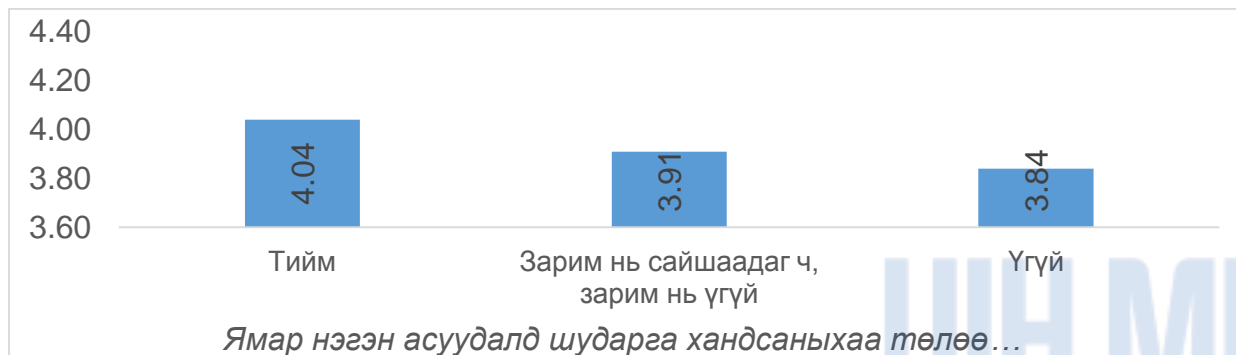
Зураг 9. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, найз нь шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг эсэх, хүйсээр

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлөх нэг чухал үзүүлэлт бол тухайн хүүхдийг шударга зүйл хийснийх нь төлөө эцэг, эх, багш, ойр дотны хүмүүс сайшааж, урамшуулж байх явдал юм. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “Шударга хандсанаа төлөө сайшаагдаж байсан уу?” гэж асуухад тэдний 66.2% нь “тийм”, 16.3% нь “зарим нь сайшаадаг ч, зарим нь үгүй”, 17.5% нь “үгүй” гэж хариулжээ.

Шударга хандсаны төлөө сайшаагдаж байсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.04 байгаа нь огт сайшаагдаж байгаагүй хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.84 гэсэн үзүүлэлтээс 0.2 пунктээр илүү байна (Зураг 10).

Зураг 10. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга хандсанах нь төлөө сайшаагдаж байсан эсэхээр

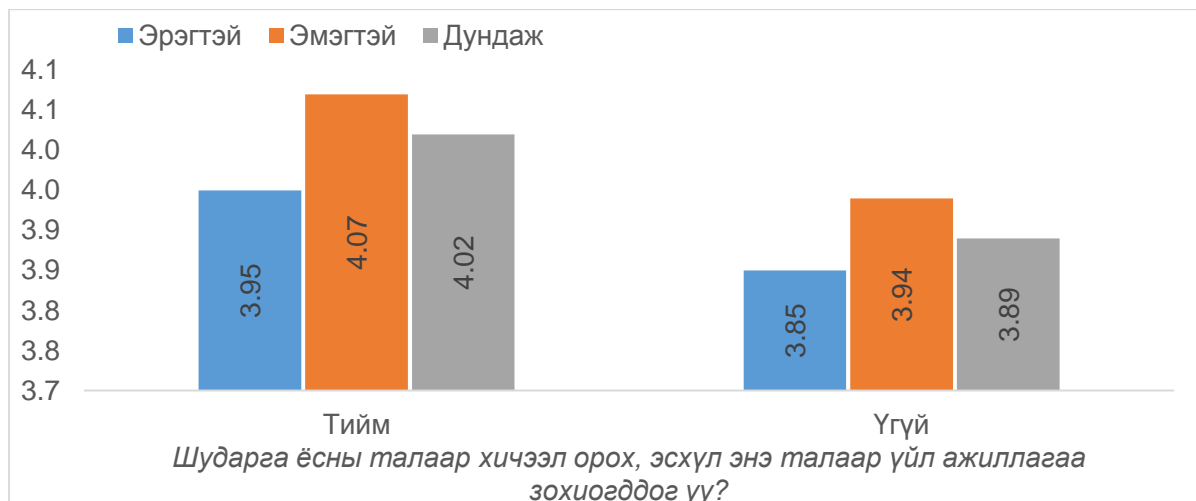
Сургууль:

Бидний ирээдүй, хойч үе болсон хүүхдүүдэд бага наснаас нь эхлэн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилтийн болон авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэхэд эцэг, эх, найз нөхдийн нөлөөллөөс гадна цэцэрлэг болон сургуулийн сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд энэ талаар тодорхой тусгах шаардлагатай байгааг жил жилийн судалгааны үр дүн харуулдаг.

Энэ удаагийн судалгаагаар хүүхдүүдээс “Танай ангид ямар нэгэн байдлаар шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог уу?” гэж асуусан бөгөөд хүүхдүүдийн 76.6% нь “тийм”, 23.4% нь “үгүй” гэж хариулсан байна.

Шударга ёсны талаар хичээл орох эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.02 байна. Харин шударга ёсны талаар хичээл ордоггүй, энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохион байгуулагддаггүй гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.89 байгаа нь 0.13 пунктээр бага байна (Зураг 11).

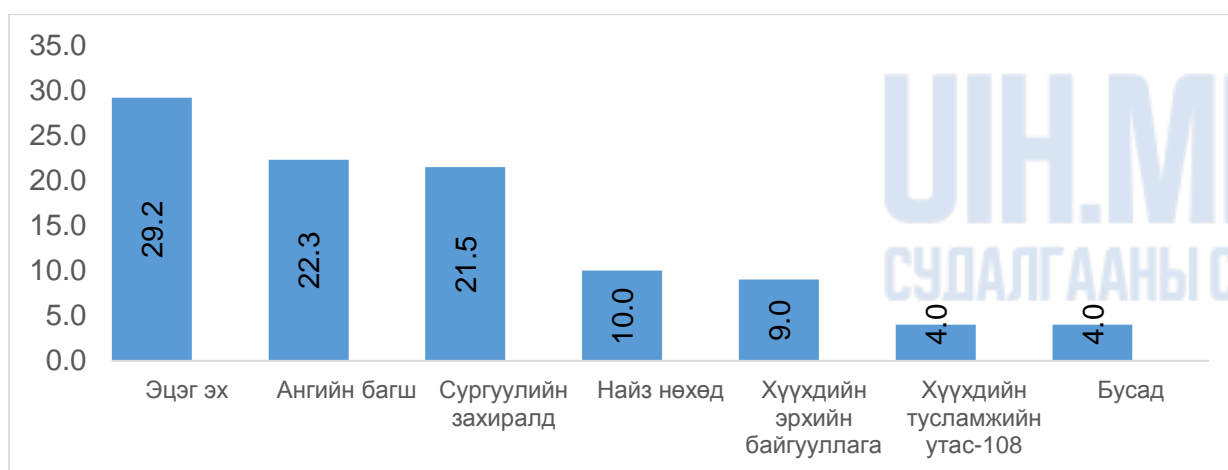
Зураг 11. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиогддог эсэхээр

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “Багш нарын зүгээс шударга бус үйлдэл гаргаж, хүүхдүүдтэй зохисгүй харилцсан тохиолдолд хэнд хандах”-ыг нь тодруулахад 29.2% нь эцэг, эхдээ, 22.3% нь ангийн багшид, 21.5 хувь нь сургуулийн захиргаанд хандана гэж хариулсан байгаа нь өндөр үзүүлэлт болж байна.

Харин 10% нь найз, нөхөддөө, 9% нь хүүхдийн эрхийн байгууллагад хандах талаар хариулсан байгаа бол хүүхдийн тусламжийн утас-108 болон бусад газарт хандана гэж хариулсан хариулт тус бүр 4 % байна. (Зураг 12).

Зураг 12. Багш нарын зүгээс шударга бус үйлдэл гаргаж, хүүхдүүдтэй зохисгүй харилцсан тохиолдолд хэнд хандах вэ?

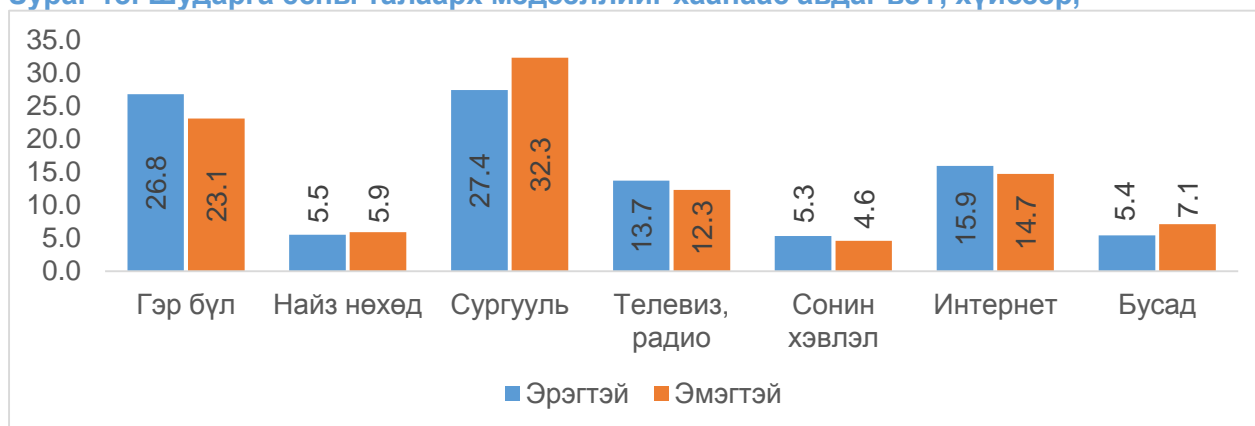

Мэдээллийн орчин:

Шударга ёсны талаарх мэдээллийг хаанаас авч байгаа талаар судалгаанд оролцсон хүүхдүүдээс асуухад тэдгээрийн дийлэнх нь сургууль (27.4-32.3%), гэр бүл (23.1-26.8%), телевиз, радио (12.3-13.7%)-гоос хүлээн авч байна. Цөөн тооны

хүүхдүүд найз нөхөд, интернет болон бусад эх үүсвэрээс мэдээлэл хүлээн авдаг гэж хариулжээ (Зураг 13).

Зураг 13. Шударга ёсны талаарх мэдээллийг хаанаас авдаг вэ?, хүйсээр,

Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг гэр бүл, сургууль, сонин хэвлэл болон бусад эх үүсвэрээс авч байгаа хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин дунджаас дээгүүр буюу 4.03-4.04 байна.

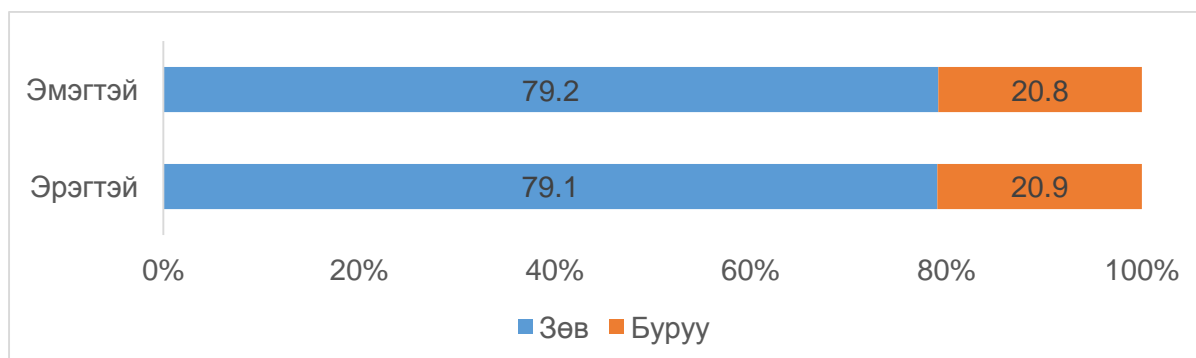
Харин энэ талаарх мэдээллийг найз нөхөд, телевиз, радио болон интернетээс авч байгаа хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.84-3.92 байгаа нь дунджаас доогуур үзүүлэлт байна (Зураг 14).

Зураг 14. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүүхдүүдийн мэдээлэл хүлээн авч буй эх үүсвэрээс хамаарч буй байдал

Аливаа шударга бус үйлдлийг үл тэвчих байдлыг тодорхойлох зорилгоор шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлж байх нь зөв эсэхийг асуухад 79.1-79.2% нь олон нийтэд мэдээлэх нь зөв гэж үзэж байгаа бол 20.8-20.9% нь буруу гэж үзсэн байна (Зураг 15).

Зураг 15. Шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлэх нь зөв үү?

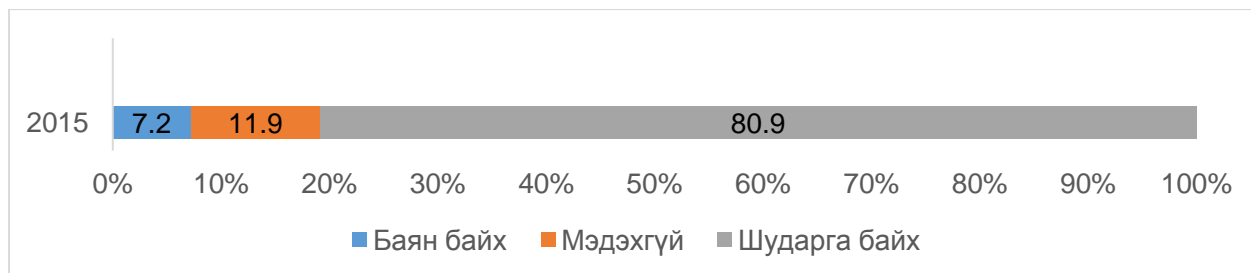

5. ХҮҮХДҮҮДИЙН ОЙЛГОЛТ, ҮЗЭЛ БОДОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг тооцоход ашигласан үндсэн 12 асуултын хүрээнд хүүхдийн ойлголт, үзэл бодлыг тодорхой харуулахын тулд асуулт тус бүрээр тэдний үнэлгээг доох байдлаар гаргалаа.

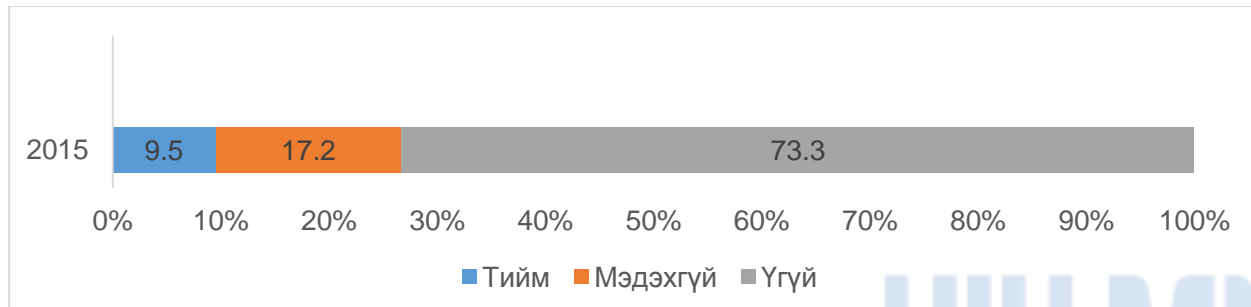
1. Судалгаагаар “баян байх”, эсхүл “шударга байх”-ын алийг нь хүүхдүүд илүүд үзэж байгааг тодорхойлоход нийт судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 80.9% нь “шударга байх”-ыг илүүд үзэж байгаа ч 7.2% нь “баян байх”-ыг илүүд үзжээ. Харин 11.9% нь “мэдэхгүй” хариулт өгсөн байна (Зураг 16).

Зураг 16. “Баян байх”, эсхүл “шударга байх”-ын алийг нь илүүд үзэх вэ?

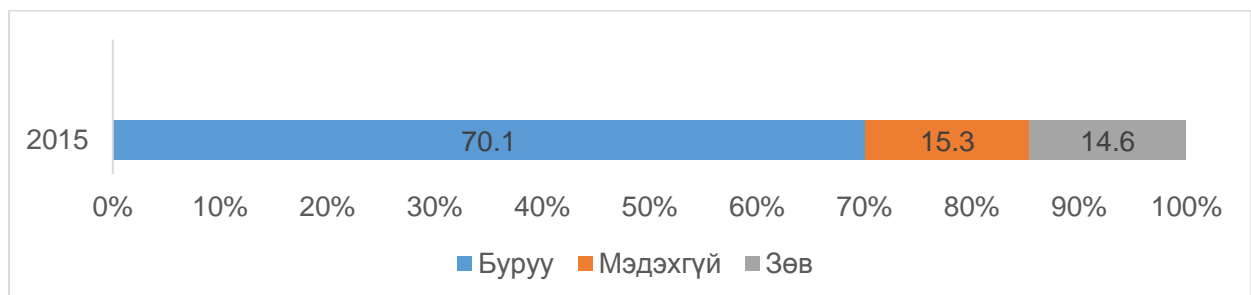
2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинонд хурдан орохыг хичээх нь зөв” эсэхийг асуухад 73.3% нь “үгүй”, 17.2% нь “мэдэхгүй” гэж хариулсан бол 9.5 хувь нь “тийм” гэж хариулжээ (Зураг 17).

Зураг 17. Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинонд хурдан орохыг хичээх үү?

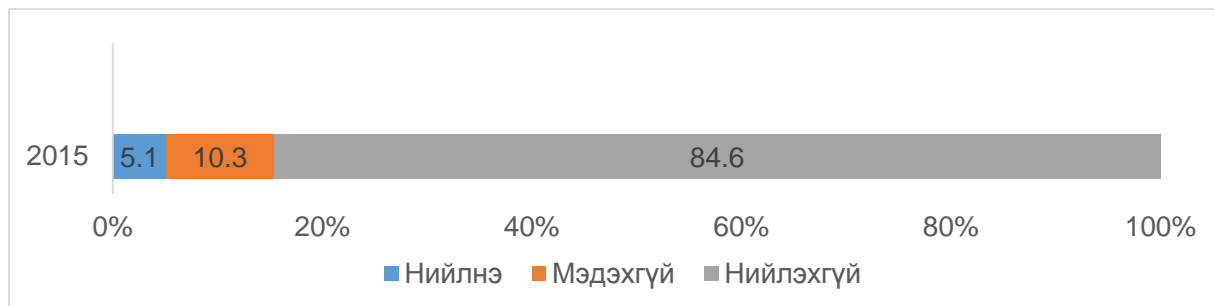
3. “Хүүхдүүд гэрийн даалгавраа хийхдээ, интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт авч ашиглах нь зөв” эсэхийг асуухад судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 70.1% нь “буруу” хэмээн үзсэн бол 14.6-15.3% нь “зөв”, эсхүл “мэдэхгүй” гэж хариулсан байна (Зураг 18).

Зураг 18. Гэрийн даалгавраа хийхдээ, интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт авч ашиглах нь зөв үү?

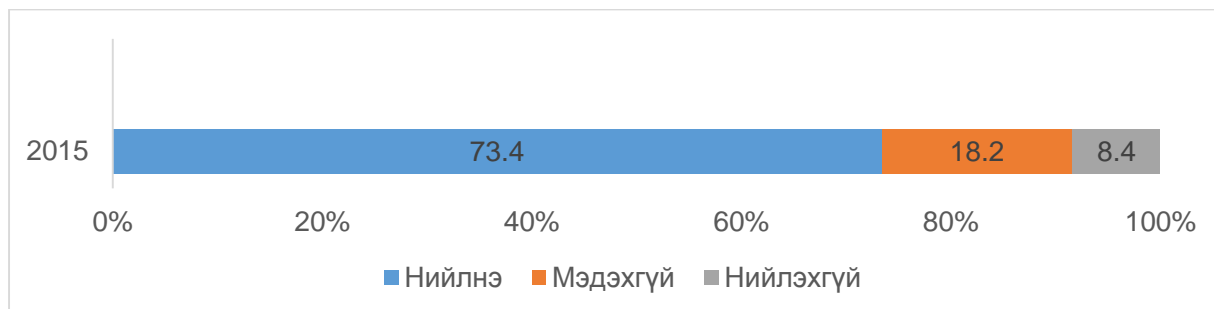
4. Хүүхдүүдийн шударга байдлын талаарх үзэл бодлыг тодорхойлохын тулд “багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга” гэдэгтэй санал нийлж байгаа эсэхийг нь тодруулахад судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 84.6% нь “санал нийлэхгүй” гэж хариулсан байгаа бол 10.3% нь “мэдэхгүй”, 5.1% нь “санал нийлж байгаа” гэж хариулсан байна (Зураг 19).

Зураг 19. Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга гэдэгтэй санал нийлэх үү?

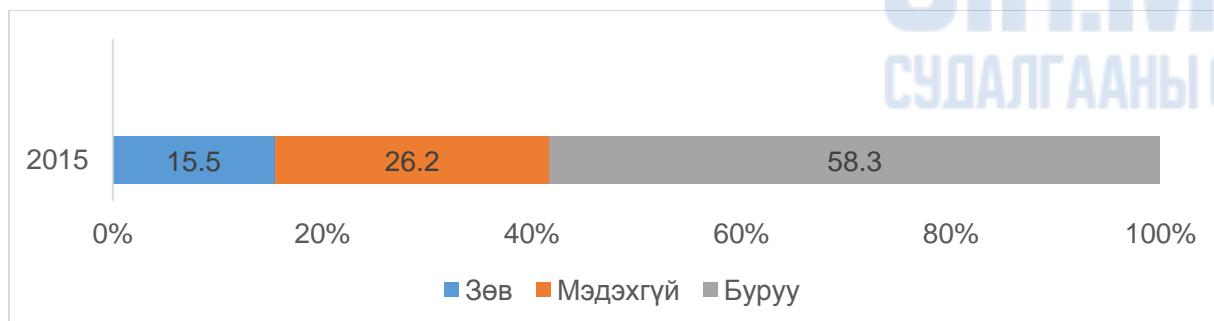
5. Судалгаанд оролцсон хүүхдүүдээс “Хууль зөрчсөн, авлигын болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэх ёстой” гэдэгтэй хүүхдүүдийн 73.4% нь санал нийлж байгаа бол 8.4% нь мэдэхгүй, 18.2% нь санал нийлэхгүй гэж хариулсан байна (Зураг 20).

Зураг 20. Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэх ёстой гэдэгтэй санал нийлэх үү?

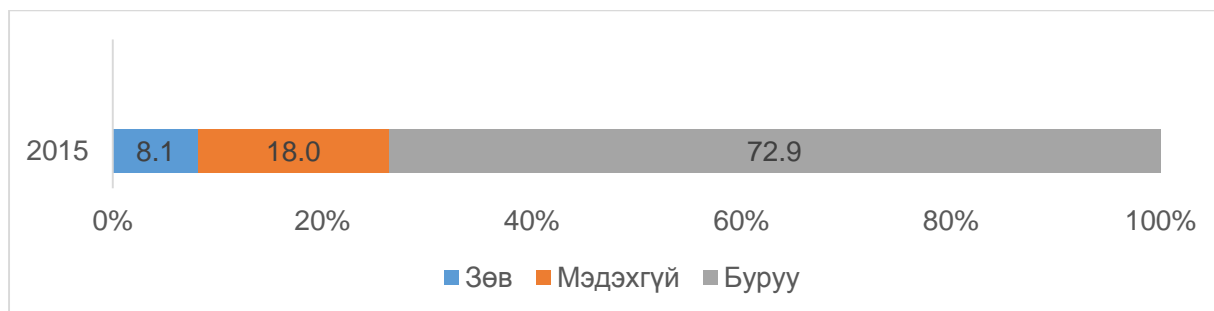
6. Судалгаанд хамрагдсан 7-11 дүгээр ангийн хүүхдүүдийн үзэж байгаагаар “Сайн найз нь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь зөв” эсэх талаар асуухад “буруу” гэдэгтэй 58.3% нь санал нийлж байгаа бол 26.2% нь “мэдэхгүй”, 15.5% нь “зөв” гэж хариулсан байна (Зураг 21).

Зураг 21. Таны сайн найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь зөв үү?

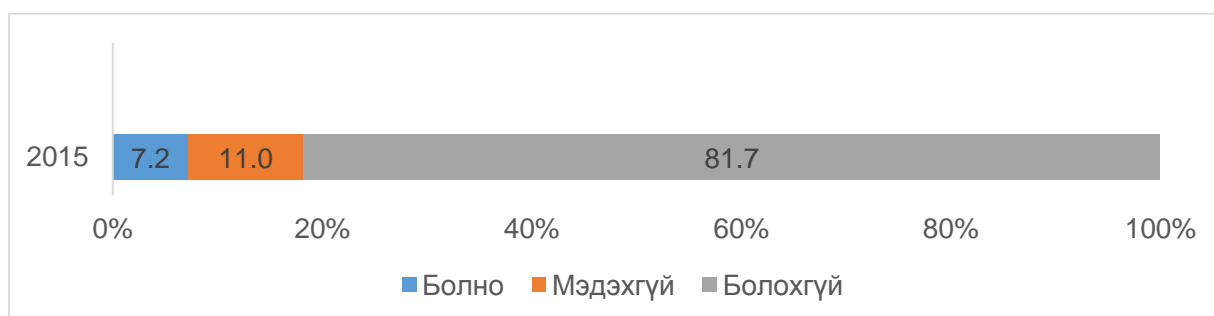
7. “Багш нар хүүхдүүдээс ямар нэгэн байдлаар бэлэг авах явдал нь буруу” гэж хүүхдүүд үзэж байна. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 72.9% нь багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэх нь буруу гэж хариулсан байгаа бол 18% нь “мэдэхгүй”, 8.1% нь “зөв” гэж хариуллаа (Зураг 22).

Зураг 22. Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэх нь зөв үү?

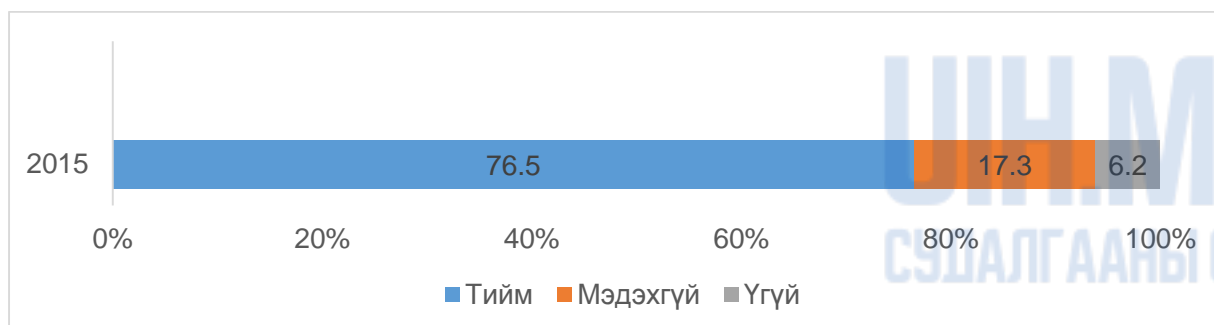
8. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 81.7% нь хууль сахиулагч хэн нэгэн дэргэд байхгүй үед ч хууль зөрчих нь “буруу” гэж хариулсан бол 11% нь энэ талаар “мэдэхгүй”, 7.2% нь “зөв” гэж хариулжээ (Зураг 23).

Зураг 23. Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болох уу?

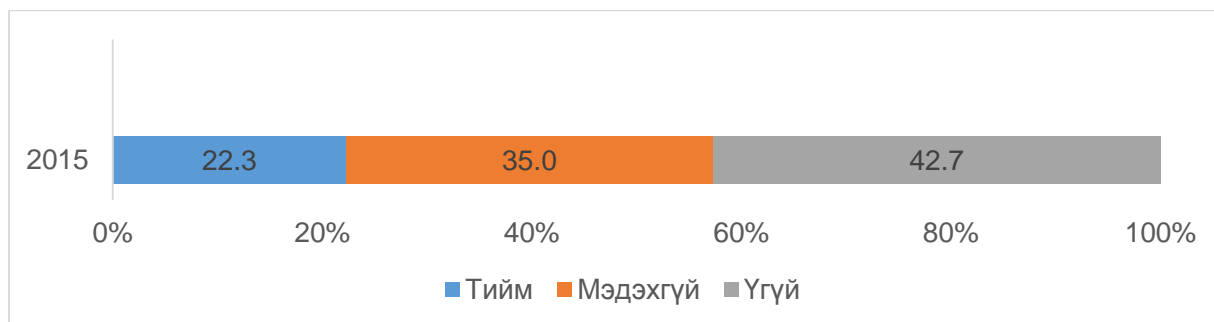
9. “Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл мөн” эсэхийг асуухад судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 76.5% нь “тийм”, 6.2% нь “үгүй” гэж хариулсан байна. Гэвч энэ байдалд эргэлзсэн буюу мэдэхгүй гэж 17.3% нь хариулсан байна (Зураг 24).

Зураг 24. Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл мөн үү?

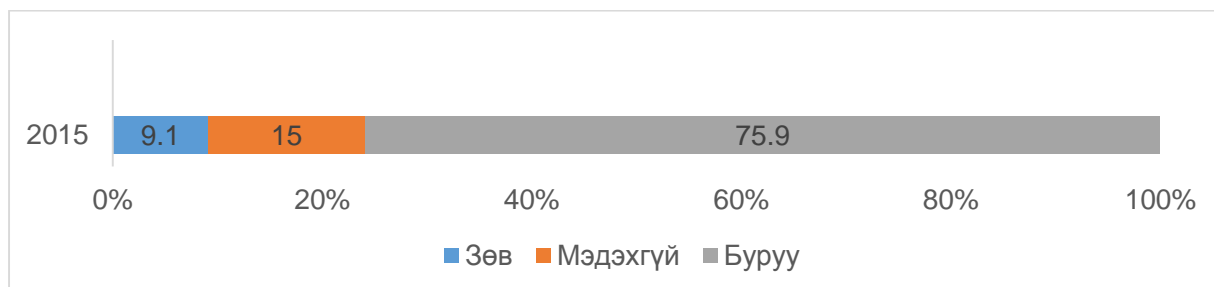
10. Хүүхдүүдийн хувьд шударга байдлын талаарх төсөөллийг үнэлэхэд ашигласан “Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүүхэд таны сайн найз байсан ч багш, эцэг, эх, дотнын хүндээ мэдэгдэх үү?” гэсэн асуулт байв. Энэ талаар “мэдэгдэнэ” гэж эерэг хариулт өгсөн 22.3%, “мэдэхгүй” гэж хариулсан 35%, “мэдэгдэхгүй” гэж сөрөг хариулт өгсөн хүүхэд хамгийн өндөр буюу 42.7%-ийг эзэлж байна (Зураг 25).

Зураг 25. Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг, эх, дотнын хүндээ мэдэгдэх үү?

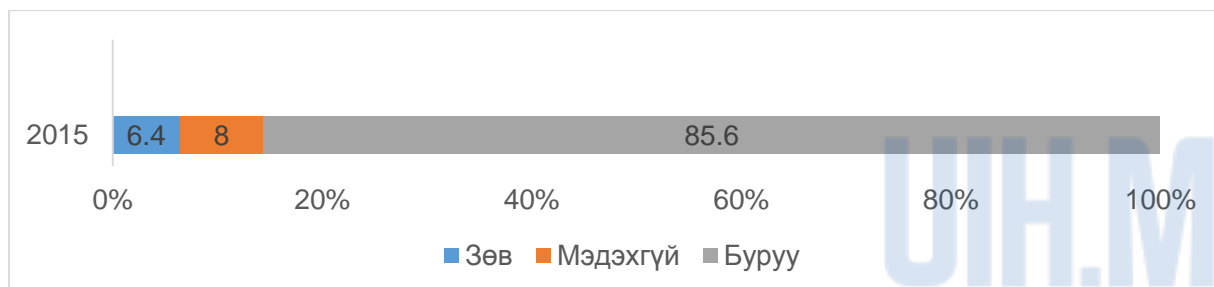
11. “Танай гэр бүлийн хэн нэгэн албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь зөв үү?” гэсэн асуултад хүүхдүүдийн 75.9% нь “буруу” гэж хариулсан бол 9.1% нь “зөв”, 15% нь мэдэхгүй гэж хариулсан байна (Зураг 26).

Зураг 26. Танай гэр бүлийн хэн нэгэн албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь зөв үү?

12. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл” мөн эсэхийг асуухад 85.6% нь “буруу”, 6.4% нь “зөв” гэж хариулсан байгаа бол 8% нь “мэдэхгүй” гэжээ (Зураг 27).

Зураг 27. Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь зөв үү?

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Хүснэгт 9. 2015 оны судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн асуултад хариулсан байдал, дүнд эзлэх хувиар

Асуулт	Санал огт нийлэхгүй	Санал нийлэхгүй	Эргэлзэж байна/ мэдэхгүй	Санал нийлж байна	Санал бүрэн нийлж байна	ДҮН
Найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.	34.3%	24%	26.2%	11.3%	4.2%	100.0%
Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.	49%	27.5%	17.3%	4.2%	2%	100.0%
Гэрийн даалгавраа хийхдээ интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.	42.5%	27.6%	15.4%	10.2%	4.4%	100.0%
Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.	60.7%	25%	8%	3.7%	2.6%	100.0%
Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.	60.2%	24.4%	10.3%	3.2%	1.9%	100.0%
Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.	54.9%	26%	11.9%	4.5%	2.7%	100.0%
Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсч болно.	47.5%	25.4%	18%	6.5%	2.6%	100.0%
Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.	20.4%	22.3%	35.0%	14.6%	7.7%	100.0%
Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.	42.2%	31%	17.2%	7.1%	2.5%	100.0%
Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.	53%	28.7%	11%	4.1%	3.2%	100.0%
Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.	11.1%	7.1%	8.4%	30.7%	42.7%	100.0%
Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.	47.9%	28%	15%	4.2%	4.9%	100.0%

Авлигатай тэмцэх газар Хүүхдийн шударга байдлын түвшин буюу ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдал ямар түвшинд байгааг тодорхойлох, цаашид хүүхдүүдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих арга хэмжээ, шударга бус хандлагаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын чиглэлийг тогтоох зорилгоор “Хүүхдийн шударга байдал-2015” судалгаа²-г 6 дахь удаа Хүүхдийн төлөө үндэсний газартай хамтран зохион байгууллаа. Энэ удаагийн судалгааг “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан цахим хэлбэрээр, 21 аймаг, 9 дүүргийн 7-11 дүгээр ангийн 1929 сурагчдыг хамруулан явуулсан тул судалгааны үр дүнг өмнөх судалгааны үр дүнтэй шууд харьцуулах боломжгүй гэдгийг анхаарах нь зүйтэй юм. Энэ удаагийн судалгааны дүнд үндэслэн дараахь дүгнэлт, зөвлөмжийг өгч байна.

2015 оны судалгаагаар Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 3.99² гэсэн дүнтэй гарсан байна.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох “ёс зүй, ёс суртахууны” дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.08, “зан төлөвшлийн” дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.21, “хууль сахих байдлын” дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.02 гарсан нь дунджаас дээгүүр эерэг үзүүлэлт байгаа бол “авлигыг үл тэвчих байдлын” дэд үзүүлэлт 3.65 буюу дунджаас доогуур дүнтэй гарчээ.

Хүүхдүүдийн “авлигыг үл тэвчих байдлын” дэд үзүүлэлт дунджаас доогуур түвшинд үнэлэгдсэн нь хүүхдүүд авлигын талаар ойлголт муутай, шударга ба шударга бус зүйлийг ялгаж чадахгүйгээс шударга бус зүйлийг дэмжих, сургууль, эцэг эхийн зүгээс гаргаж буй шударга бус хандлага, олон нийтийн хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр цацагдаж буй мэдээ, мэдээлэл нийтлэл, нэвтрүүлгийн бодлого нь хүүхдүүдийн ёс зүй, зан суртахууны байдалд сөргөөр нөлөөлж байгааг харуулж байна. Үүнийг ерөнхий боловсролын сургуулийн хэмжээнд авлигаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажил төдийлөн үр дүнтэй хэрэгжихгүй байгаатай холбон дүгнэж болох юм.

Шударга байх талаар эцэг эхтэйгээ ярилцдаг эсэхийг асуухад “байнга” эсхүл, “заримдаа” ярилцдаг гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.05-4.13 буюу дунджаас дээгүүр гарсан бөгөөд энэ нь хүүхдүүдийг шударга иргэн болж төлөвшихөд чухал нөлөө үзүүлж байгааг харуулж байна. Тиймээс эцэг, эхийн хувьд хүүхдүүдтэйгээ шударга байх талаар, аливаа зүйлд шударга хандсанаар амьдралд нь хэрхэн эерэгээр нөлөөлж болохыг байнга тайлбарлан ярилцаж байх нь чухал юм. Өөрөөр хэлбэл, хүүхдээ шударга бус зүйл хийснийг мэдсэн эцэг, эх хүүхэддээ болохгүй зүйл хийснийг нь ойлгуулж, тайлбарласнаар тэднийг ирээдүйд зөв төлөвшилтэй, шударга иргэн болоход зохих нөлөө үзүүлдгийг судалгааны дүн харуулж байна.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлж байгаа өөр нэг үзүүлэлт бол тухайн хүүхдийг шударга хандсаныг нь төлөө тэдгээрийг “сайшаах, урамшуулах” явдал юм. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс шударга хандсанахаа төлөө сайшаагдаж байсан гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.04, “зарим нь сайшаадаг ч, зарим нь үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийнх 3.91, “сайшаагдаж байгаагүй буюу үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийнх 3.84 болж буурч байна. Иймд эцэг эх, сургуулийн зүгээс хүүхдүүдийг шударга зүйл хийсэн бол байнга сайшааж, урамшуулж байх, тэдний ил тод, шударга байдлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор шударга үйл хийсэн хүүхдүүдийг шалгаруулан

² Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон дэд үзүүлэлтийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

урамшуулах, шагнах зэрэг арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулж, хамт олон, олон нийтэд мэдээлж байх шаардлагатай.

Найз нөхдийн хүрээ тухайн хүүхдийн шударга байдлын түвшинд хэрхэн нөлөөлж байгааг харуулсан “Таны найз танаас шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг үү?” гэсэн асуултад 52.6% нь л “огт үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.11 байгаа нь дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байна. Харин шударга бус зүйл хийхийг шаарддаг гэж хариулсан хүүхдүүд зохих хувийг эзэлж байгаа нь шилжилтийн насны хүүхдүүд аливаа зүйлд сонирхол татагдах, эсхүл хэн нэгний нөлөөнд орж шударга бус зүйлийг дэмжих хандлага гаргах магадлал өндөр байгааг илэрхийлж байх тул эцэг, эх болон сургуулийн зүгээс тэдэнд багаас нь зөв хүмүүжил олгох тал дээр анхаарч, өөрсдөө эерэг үлгэр дуурайлал байнга үзүүлж, анхаарал тавьж байх хэрэгтэй.

Хүүхдүүдэд шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиох нь тэдний шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлж байгааг энэ удаагийн судалгааны дүн харууллаа. Судалгаанд хамрагдсан сурагчдаас “Танай ангид ямар нэгэн байдлаар шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог уу?” гэж асуухад “тийм” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин “үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийнхээс 0.13 пунктээр илүү байна. Хүүхдүүд сургуулийн өмнөх боловсрол болон ерөнхий боловсрол эзэмших явцдаа ямар бие хүн болж төлөвших нь хамаардаг тул цэцэрлэгийн ахлах бүлгээс эхлэн авлигын эсрэг дархлааг тогтоож, аливаа шударга ба шударга бус зүйлд өөрсдөө анализ хийж, зөв бурууг ялгах төлөвшлийг бий болгохын тулд суралцагчийн ёс зүйн нэгдсэн дүрмийг батлан, өмчийн бүх хэлбэрийн цэцэрлэг, сургуулиудад мөрдүүлж, хэрэгжилтэд хяналт тавих, мөн шударга ёс, ёс зүй, авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэх хичээл оруулах талаар сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгах нь зүйтэй.

Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг гэр бүл, сургууль, сонин хэвлэлээс хүлээн авч байгаа хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин дунджаас дээгүүр буюу 4.03-4.04, харин энэ талаарх мэдээллийг найз нөхөд, телевиз, радио болон интернетээс авч байгаа хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.84-3.92 байгаа нь дунджаас доогуур үзүүлэлт байна. Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг гэр бүл, сургуулийн орчин, эсхүл хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээс авч байгаа нь тэдний шударга байдлын түвшин эерэг гарахад чухал нөлөө үзүүлж байна. Иймд шударга ёс, ил тод байдлыг дэмжсэн агуулга бүхий мэдээ, мэдээлэл, нийтлэл, нэвтрүүлэг, богино хэмжээний кино зэргийг бэлтгэн, сонин сэтгүүл, телевиз, радиогоор хүргэхийн зэрэгцээ нийгмийн мэдээллийн сүлжээ, цахим хуудсанд байршуулан түгээх чиглэлээр боловсролын болон холбогдох бусад байгууллагууд анхаарах шаардлагатай байна.

Судалгаагаар хүүхдүүдийн шударга байдлын ерөнхий үнэлгээ өссөн ч зарим үзүүлэлт анхаарал татаж байна. Өөрөөр хэлбэл, шударга бус явдалтай санал нийлсэн, эргэлзсэн, шударга хандлагад сөргөөр нөлөөлөхүйц хариулт өгсөн хүүхдүүдийн тоо жил бүрийн судалгаанд зохих хувийг эзэлсээр байна. Энэ нь тэдгээрийн шударга ёсны ойлголт, мэдлэгийг нэмэгдүүлэх, төлөвшүүлэх, авлига, шударга бус явдлын хор хөнөөл, үр дагаврыг таниулах чиглэлээр зохион байгуулсан ажлын үр дүнд төдийлөн ахиц гараагүй, хангалттай үр нөлөө үзүүлж чадаагүйтэй холбоотой гэж дүгнэж болохоор байна. Иймд хүүхдүүдийг ёс зүйтэй, шударга иргэн болгон хүмүүжүүлэх, төлөвшүүлэх чиглэлээр улсын хэмжээнд нэгдсэн хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих механизмыг бүрдүүлэх, аливаа байгууллагаас гарсан санал санаачилгыг дэмжин хамтран ажиллах боломж нөхцөлөөр хангахад анхаарах нь зүйтэй.

---oOo---

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН